

DLA doktori értekezés tézisei

Göbölösné Gaál Eszter

Nyomtatott protestáns temetési gyűjtemények Magyarországon

Témavezető: Papp Anette, DLA

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28-as számú művészet- és művelődés-

történeti tudományok besorolású

doktori iskola

Budapest

2024

I. A kutatás előzményei

A temetési énekanyaggal a széles körű történeti dallamkutatás és az irodalomtörténeti kutatás is foglalkozott a népénekek háttérét felfedő monográfiákban, így Csomasz Tóth Kálmán és Papp Géza a *Régi magyar dallamok tára* köteteiben, és a *Régi magyar költők tára* sorozata is. Az énekeskönyvek történetét, köztük külön csoportban kiemelve a temetési gyűjteményeket a 17. századdal bezárólag H. Hubert Gabriella *A régi magyar gyülekezeti ének* című munkájában mutatta be. A temetési énekanyag dallamaival részletesen foglalkozott Csomasz Tóth Kálmán *Halottas énekeskönyveink dallamai* és *Halotti énekeink és a gyülekezeti éneklés* című tanulmányaiban. A fenti munkák nagy mélységben foglalkoztak a 16-17. század protestáns halottas anyagával, a református egyházban a 20. századig folytonos énekeskönyvtípus későbbi történetének azonban csak részleges kutatására került eddig sor. Csomasz Tóth Kálmán *A pápai halottaskönyv* című tanulmányában részletesen foglalkozik a dunántúli temetések meghatározó 1841-es gyűjteménnyel ismertetve azokat a kultúr- és egyháztörténeti folyamatokat, amelyek a korábbi anyag nagymértékű módosításához és leváltásához vezettek.

II. Források

A kutatás legfontosabb forrásául Újfalvi Imre *In exequiis defunctorum. Halott temetéskorra való énekek* címmel legkorábban 1602-ből ismert gyűjteményének különböző mértékben átdolgozott kiadásai szolgáltak a 18—19. század fordulójával bezárólag. A Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltárában őrzött 16—18. századi egyházkerületi jegyzőkönyvek vizsgálata néhány új adattal egészítette ki a halottasok eddig ismert történetét. Az egyes énekek háttérét ismertető fejezet külföldi eredetű anyagához fontos forrásként szolgáltak Michael Weisse és Wolfgang Ammon gyűjteményei. A liturgiátörténetet ismertető fejezet 16—17. századot taglaló része Újfalvi Imre gyűjteményén, Heltai Gáspár és Milotai Nyilas István ágendáján alapul kiegészítve a Kiss Áron *A XVI. században tartott magyar református zsinatok végzései* című munkájában közölt forrásokkal. A fejezet 18—20. századi anyagának forrásául az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött nagyszámú, a temetést is tartalmazó református és evangélikus korabeli istentiszteleti rendtartás és egyházszerartástan könyv szolgált.

III. Módszer

A kutatás módszere az elsődleges források vizsgálatán alapult, követve az egyes kiadások során a szerkesztő által eszközölt változtatásokat úgy az énekek mennyiségében, mint a közlés sorrendjében. A liturgia fejezetben igyekeztem nem csak a temetési istentisztelet korabeli rendjét bemutatni, hanem azt a fennmaradt egyházi és világi szabályozások kontextusában elhelyezni.

IV. Eredmények

Dolgozatom témájának választásában elsősorban személyes érdeklődésem vezetett, a szakirodalmi háttérrel megismerve érdemesnek találtam mélyebben megvizsgálni az énekeskönyvműfaj korai történetét, és megismerni annak 18. század utáni, a himnológiai kutatás számára eddig kevésbé vonzó életét is. Dolgozatom összegzi a korai történetet a szakirodalom tükrében és korábban ismerteknél mélyebben, néhány új részletet feltárva mutatja be a debreceni halottasok történetének utolsó állomásait. Ugyanez az összegzés jellemzi az egyes énekek történetét tárgyaló fejezetet, helyenként összekapcsolva eddig egymás mellett lévő forrásokat vagy újabb láncszemmel megtoldva az adatokat. A liturgiátörténetet tárgyaló fejezet a fellelt szakirodalomnál jelentősen bővebb, nem csak madártávlatú áttekintés, hanem összegző munka.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Publikáció: *Korai protestáns temetési liturgia Újfalvi Imre halottas gyűjteményének tükrében.*

In: Kiss, Gábor (szerk.) *Fiatalkutatók és Doktoranduszok X. Nemzetközi Jubileumi Teológuskonferenciájának Tanulmánykötete.* Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2020. 202—210.

Előadások: *Korai protestáns temetési liturgia Újfalvi Imre halottas gyűjteményének tükrében.*

Fiatalkutatók és Doktoranduszok X. Nemzetközi Jubileumi Teológuskonferenciája. Eger, 2020.02.28—03.01.

Az 1780-as debreceni halottas. *Fiatalkutatók és Doktoranduszok XI. Nemzetközi Teológuskonferenciája.* Debrecen, 2021.03.05.

Református temetési énekeskönyvek. Rövid áttekintés. Tudományos ülészak Csomasz Tóth Kálmán születésének 120. évfordulóján. Budapest, 2022.12.02.